

Motion till riksdagen 2017/18:4047

av **Christina Høj Larsen m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2017/18:176 Utökade möjligheter till arbetsplatsinspektioner

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen avslår regeringens förslag om att ge Polismyndigheten utökade möjligheter att genomföra inspektioner på arbetsplatser för att kontrollera att arbetsgivare inte har anställda som saknar rätt att vistas i eller arbeta i Sverige (avsnitt 5 i propositionen).
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag till ytterligare åtgärder gentemot de arbetsgivare som anställer och utnyttjar papperslösa, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett lagförslag om att papperslösa som försörjer sig genom att arbeta ska kunna kräva ersättning för utebliven lön och skadestånd för kränkande behandling och tillkännager detta för regeringen.

2 Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att Polismyndigheten ska få utökade möjligheter att genomföra inspektioner på arbetsplatser för att kontrollera att arbetsgivare inte har anställda som saknar rätt att vistas eller arbeta i Sverige. Arbetsplatsinspektionerna ska begränsas till branscher där Polismyndigheten har bedömt att det finns en särskild risk för sådana anställningar. Vidare föreslås en höjning av den särskilda avgift som en arbetsgivare kan bli skyldig att betala om arbetsgivaren har en anställd som inte har rätt att vistas eller arbeta i Sverige. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2018.

3 Inledning

I Sverige finns en grupp människor som saknar rätt att vistas eller arbeta här: asylsökande som fått avslag men som ändå stannar i landet, människor från tredjeländ som kommit hit utan arbetstillstånd i hopp om ett bättre liv, arbetskraftsinvandrare från länder utanför EU som av olika skäl inte längre har ett giltigt arbetstillstånd m.fl. De kallas papperslösa. Ingen vet exakt hur många de är. Uppgifterna om hur många papperslösa som befinner sig i Sverige bygger på uppskattningar.

Gemensamt för denna grupp är att de befinner sig i en extremt otrygg och utsatt situation. De tvingas leva gömda i ständig rädsla för att bli upptäckta, omhändertagna och utvisade. De av dem som arbetar är ofta helt utlämnade till arbetsmarknadens skuggsida där skrupelfria arbetsgivare inte drar sig för att utnyttja de papperslösas utsatta situation. Många tvingas arbeta till mycket låga löner och under usla arbetsvillkor. Det handlar om långa arbetsdagar, långa arbetsveckor, utebliven dygnsvila, arbetsskador till följd av mycket dålig arbetsmiljö och bristande säkerhetsutrustning m.m. Det finns många vittnesmål om hur papperslösa har utnyttjats för löner långt under kollektivavtalets miniminivåer och till omänskliga villkor i övrigt. Av rädsla för att förlora sin försörjning och skickas ut ur landet vågar få papperslösa vända sig till myndigheterna, än mindre kräva sin rätt gentemot den arbetsgivare som utnyttjar dem. Hotet att bli angiven till gränspoliserna är ständigt överhängande.

Utöver det mänskliga lidande som utnyttjandet av papperslösa innebär bidrar det även till osund konkurrens på arbetsmarknaden och mellan företag. Arbetsgivare som betalar kollektivavtalsenliga löner har svårt att konkurrera med arbetsgivare som betalar en bråkdel av detta i lön. Seriösa arbetsgivare med schysta löner och villkor riskerar att konkurreras ut av oseriösa arbetsgivare. Det finns därför all anledning att förändra lagstiftningen för att stävja denna utveckling. Vänsterpartiet menar dock att delar av regeringens förslag inte är rätt väg att gå. I det följande redogör vi för vår ståndpunkt och presenterar våra förslag till lösningar.

4 Möjlighet till oannonserade arbetsplatsinspektioner

I propositionen föreslås att Polismyndigheten ska få utökade möjligheter att genomföra arbetsplatsinspektioner i syfte ”att förebygga och motverka att arbetsgivare anställer personer som saknar rätt att vistas eller arbeta här, särskilt med hänsyn till den risk det innebär för dessa personer att utnyttjas av oseriösa arbetsgivare” (prop. 2017/18:176 s. 12). Det framstår närmast som att det är av omsorg om de papperslösa som regeringen lägger fram förslaget – för att stävja utnyttjandet av dessa arbetstagare. Vänsterpartiet kan dock konstatera att så inte är fallet. Om regeringen på allvar hade haft avsikt att motverka utnyttjandet av papperslösa borde den ha lagt fram helt andra förslag.

Av propositionen framgår tydligt att polisen i samband med dessa arbetsplatsinspektioner har rätt att genomföra inre utlänningskontroll om det framkommer skäl för att genomföra en sådan. Om polisen har skäl för att besluta om inre utlänningskontroll är den som omfattas av kontrollen skyldig att överlämna pass eller andra handlingar som visar att hen har rätt att uppehålla sig i Sverige (prop. 2017/18:176 s. 14–15).

Syftet med förslaget är alltså inte att enbart upptäcka och lagföra oseriösa arbetsgivare som anställer och utnyttjar papperslösa. Förslaget ger även polisen utökade möjligheter att, i samband med arbetsplatsinspektionen, genomföra inre utlänningskontroll i syfte att upptäcka, omhänderta och utvisa papperslösa. Förslaget ska därför ses som en del av regeringens strategi för ”ett bättre fungerande återvändande”, vilken presenterades i september 2016.

Vänsterpartiet anser att det endast är de arbetsgivare som anställer och utnyttjar papperslösa som bör vara föremål för polisens arbetsplatsinspektion – inte de papperslösa. Det är arbetsgivaren som bör lagföras och tilldelas straff och sanktion – inte de papperslösa. Vill regeringen på allvar förändra situationen för papperslösa arbetstagare på den svenska arbetsmarknaden så bör fokus riktas mot arbetsgivarna – inte de papperslösa. Regeringens förslag är fel väg att gå.

Utöver det faktum att regeringens förslag ger polisen utökade möjligheter att genomföra inre utlänningskontroller i syfte att upptäcka, omhänderta och utvisa papperslösa riskerar förslaget även att leda till profilering och trakasserier av vissa grupper på arbetsmarknaden, oavsett legal status. Det var vad som skedde i samband med det s.k. REVA-projektet 2013 då polisen i sin jakt på papperslösa stoppade och krävde id-handlingar av personer med ”utländskt utseende”. Denna form av etnisk profilering, där personer med utländsk bakgrund på arbetsmarknaden kränks, diskrimineras och trakasseras, riskerar att bli verklighet med regeringens förslag.

Sammantaget kan Vänsterpartiet därför inte stå bakom regeringens förslag om att ge Polismyndigheten utökade möjligheter att genomföra inspektioner på arbetsplatser för att kontrollera att arbetsgivare inte har anställda som saknar rätt att vistas eller arbeta i Sverige, eftersom det i praktiken dels ger polisen utökade möjligheter att jaga och utvisa papperslösa, dels kan leda till profilering och trakasserier av vissa grupper på arbetsmarknaden.

Riksdagen bör avslå regeringens förslag om att ge Polismyndigheten utökade möjligheter att genomföra inspektioner på arbetsplatser för att kontrollera att arbetsgivare inte har anställda som saknar rätt att vistas eller arbeta i Sverige.

5 Höjd särskild avgift

I propositionen föreslås en höjd särskild avgift för den (arbetsgivare) som har en utlänningsanställd som inte har rätt att vistas eller arbeta i Sverige. Syftet är att i större utsträckning avhålla arbetsgivare från att anställa papperslösa (prop. 2017/18:176 s. 16).

Vänsterpartiet delar regeringens bedömning att det finns skäl att justera den särskilda avgiften. Det nuvarande beloppet är för lågt och en höjning av avgiften kan ha en avskräckande effekt. Vi anser dock att ytterligare åtgärder bör övervägas gentemot de arbetsgivare som anställer och utnyttjar papperslösa. Antalet påföljder för dessa arbetsgivare, såväl i form av den särskilda avgiften som i form av straffrättsliga påföljder, är förhållandevis lågt jämfört med antalet inspektioner som genomförts och antalet papperslösa som identifierats genom dessa. Det finns således skäl att se över lagstiftningen i syfte att föreslå ytterligare åtgärder.

Regeringen bör återkomma med förslag till ytterligare åtgärder gentemot de arbetsgivare som anställer och utnyttjar papperslösa. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Stärkta rättigheter för papperslösa på arbetsmarknaden

Papperslösa är en extremt utsatt grupp på arbetsmarknaden. Deras utsatta situation utnyttjas av skrupelfria arbetsgivare som låter dem jobba till mycket låga löner och under mycket dåliga villkor. Det är de oseriösa arbetsgivarna som bidrar till osund konkurrens på arbetsmarknaden och mellan företag, inte de utsatta papperslösa arbetstagarna.

Vänsterpartiet har länge kämpat för att stärka de papperslösas rättigheter. Ytterst handlar det om rätten för papperslösa att bygga ett nytt liv i Sverige, ett liv utan fruktan för utvisning. Det finns ett antal förändringar i lagstiftningen som skulle underlätta för papperslösa att tillvarata sina rättigheter på arbetsmarknaden och göra det möjligt att komma åt de arbetsgivare som utnyttjar dem som billig arbetskraft.

För det första bör utlänningslagen ändras så att den som arbetat utan arbets- eller uppehållstillstånd avkriminaliseras. Dagens lagstiftning, där både arbetsgivaren och den anställde kan straffas för det illegala arbetet, skyddar i praktiken de oseriösa arbetsgivarna. Vi menar att arbetsgivarna bör bära hela straffansvaret för själva anställningen. Det skulle förbättra möjligheterna för papperslösa att kräva löner och arbetsvillkor i enlighet med lagar och avtal samt utnyttja rätten att få skadestånd och ersättning från arbetsgivaren. Vi avser att återkomma med ett förslag till riksdagen i denna fråga då det ligger utanför ramen för det här ärendet.

För det andra bör lagstiftningen skärpas så att arbetsgivare som utnyttjar papperslösa till låga löner ska bli skyldiga att betala mellanskillnaden mellan den lön de betalat ut och den lön som gäller i branschen. Dessutom ska arbetsgivare kunna tvingas att betala skadestånd för kränkande behandling till den som utnyttjats.

Regeringen bör återkomma med ett lagförslag om att papperslösa som försörjer sig genom att arbeta ska kunna kräva ersättning för utebliven lön och skadestånd för kränkande behandling. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Christina Höj Larsen (V)

Ulla Andersson (V)

Ali Esbati (V)

Daniel Riazat (V)

Rossana Dinamarca (V)

Momodou Jallow (V)